

Olegas Truchanas: lietuvis, atskleidęs australams jų šalies grožį

Jonas NEKRAŠIUS

Dažnai tik atsidūręs svetur, toli nuo tėvynės, žmogus geriau jaučia pasaulio grožį, žemės ir gamtos neatsiejamą ryšį. Jo svarbiausias siekis tampa perteikti tą jausmą aplinkiniams, išsaugoti gamtą ateinančioms kartoms. Tokią misiją visą savo gyvenimą vykdė iš Šiaulių kilęs lietuvis Olegas Truchanas (1923-1972), Australijos žemyne ir pasaulyje išgarsėjęs kaip gamtosaugininkas, keliautojas, fotografas ir Tasmanijos tyrinėtojas. Savo darbais jis sugebėjo nuo sunaikinimo apginti Australijos miškus, upes ir ežerus.

„Labai svarbu rūpintis gamta. Kodėl žemė neturėtų būti gražesnė tą dieną, kai mes ją paliekame, nei tą, kai mes į ją atėjome? Mes turime saugoti gamtą, o ne užkariauti ją“, – kalbėjo Tasmanijos legenda vadinamas Olegas Truchanas. Būtent didžiulė meilė gamtai, noras, pašaukimas išsaugoti ją ir išgarsino šį nepaprastą lietuvį, kuriam buvo labai svarbu išsaugoti natūralų grožį, gamtos ir žmogaus harmoniją.

Meilė ir pagarba gamtai neabejotinai savo šaknis turi jo lietuviškame auklėjime ir mokyje, toje aplinkoje, kuri suformavo jo pasaulėžiūrą ir įsitikinimus. Buvo ir tokių, kurie išgirdę pavardę abejodavo tuo, kad O. Truchanas yra lietuvis. Nors abu tėvai į Lietuvą atvyko iš Ukrainos, jo šaknys – lietuviškos, jis visada save laikė lietuviu ir tuo didžiavosi. Tai visuomet pabrėždavo. Simboliška tai, kad jis gimė Šiauliuose 1923 m. rugsėjo 22 d. – Saulės mūšio ir Baltų vienybės dieną.

Tai buvo neeilinė asmenybė: nuo pat vaikystės mylėjo gamtą, plaukiojimą, buriavimą. Baigiantis karui, pasitraukęs į Vokietiją ir būdamas išeivijoje, pasirinko gyventi tolimajame pietų žemyne. Slėpiningą gamtos grožį ir žavesį surado mažai tyrinėtoje Australijos saloje – Tasmanijoje. Keliaudamas ir fotografuodamas, užfiksavo žemės ir dangaus harmoniją, užburta grožį, kurį tik nedaugelis matė ir juto. Gyvendamas šiame krašte, atkaklus keliautojas atidavė daug laiko ir jėgų, daug pastangų ir ryžto, kad būtų išsaugota unikalaus krašto gamta ir gyvūnija. Aktyviai dalyvavo Tasmanijos gamtos rezervatų apsaugos tarnybos darbe, keliautojų, alpinistų ir kanojininkų klubų veikloje, išgarsėjo kaip Tasmanijos pietvakarių tyrinėtojas.

Truchanas savo darbuose ir veikloje buvo bebaimis. Tačiau 1972 m. sausio 6 dieną jo ekspedicija į mažai tyrinėtą Tasmanijos vietą baigėsi tragiškai: upės vanduo pasiglemžė jo gyvybę. Gordonio upės baseinas, mėgstamiausia jo tyrinėjimų ir ekspedicijų vieta, deja, tapo ir jo žūties vieta. Anuomet šis įvykis sukrėtė visą Australiją ir pasaulio lietuvių išeiviją. Knygos „The World of Olegas Truchanas“ autorius Maxas Angus rašė: „Olegas Truchanas tragiškai žuvo, kaip paprastai sakoma Biblijoje, jį pasiglemžus dviem stichijoms – ugniai ir vandeniui. Jį pasiglemžė upė, kurią jis visais įmanomais būdais bandė išgelbėti. Klasikinė mitologija neturi stipresnių pavyzdžių, kaip šito nepaperkamo žmogaus gyvenimas, kuris peraugo į legendą.“

Šiauliuose prabėgo O. Truchano vaikystė ir jaunystė – laimingiausias gyvenimo laikotarpis. Jo tėvai gyveno tame miesto rajone, kuris nuo seno buvo laikomas Chaimo Frenkelio odų fabriko darbininkų rajonu. Mokykloje Olegas buvo drausmingas, atkaklus, ryžtingas, stengėsi tarp draugų įgyti autoritetą, buvo kantrus, ištvermingas, grūdino valią. Rengdavo su draugais išvykas į gamtą, keliaudavo po vaizdingas Šiaulių apylinkes, Aleksandriją, Kurtuvėnus, iškylaudavo prie Talkšos, Rėkyvos ežerų. Jį traukė lietuviškų sodybų kaimai ir bažnytkaimiai, tyliai snaudžiantys miesteliai ir valsčiaus centrai, vaizdingos Šiaulių apylinkės, Salduvės ir Bubių piliakalniai, menantys istorines lietuvių kovas su kryžiuočiais.

Vaikai, pamėgę irstytis po Talkšą, dažnai nuplaukdavo į ežero vidurį, o ten, norėdami sukelti bangas, pradėdavo valtį smarkiai linguoti. Taip smarkiai linguodavo, kad vos vanduo per kraštus valtį neužsėmdavo. Olegas savotiškai mokėsi įveikti vandens stichiją ir tai buvo pirmosios buriavimo pamokos.

Nors Olego šeima gyveno miesto centre, Padirsių gatvėje, tai nesutrukdė

atkakliam jaunuoliui nuo ankstyvo pavasario iki vėlyvo rudens plaukioti ir buriuoti kiek toliau užmiestyje esančiame Rėkyvos ežere, kur tam buvo geros sąlygos. Vėliau, būdamas gimnazistu, jis pagarsėjo, kaip vienas geriausių jaunųjų buriotojų Lietuvoje.

1934 m. baigęs Šiaulių mokytojų seminarijos pavyzdinę pradžios mokyklą, tais pačiais metais įstojo į Šiaulių valstybinę berniukų gimnaziją. Mokėsi gerai, buvo stropus, mėgo kūno kultūrą, domėjosi geografija, gamtos mokslais. Buvo muzikalus, turėjo gerą balsą ir klausą, mėgo dainuoti. Buvo santūrus, nemėgdavo girtis, neišsišokdavo, nesiveldavo į muštynes. Draugams visad buvo atidus, traukė aplinkinius savo nuoširdumu, sąžiningumu ir humoru. Visados tvirtai laikėsi savo nuomonės.

Olegas taip pat buvo jūrų skautas, mėgo vandens sportą, burinius laivus. Gabus, nagingas vyrukas mėgo meistrauti, pjaustydavo iš faneros dėžutes, darydavo burlaivių modelius. Pasigamino didelę vanderjolę, iš kažkur parsivežęs didelę jachtą, ją suremontavo ir buriavo. Kartu su kitais šiauliečiais V. Venckevičiumi, S. Nikolajevu, V. Gabecu, R. Veitu ir dar keliais entuziastais 1942–1944 m. visą laisvą laiką praleisdavo buriodami Rėkyvos ežere arba budėdavo palapinėse netoli laivų prieplaukos, kurią buvo įsirengę savo rankomis.

Gimnazijos laikais buriavimas tapo didele aistra. Olegas gerai išmoko navigaciją, puikiai valdė jachtą, dalyvaudavo buriavimo varžybose. Nuo 1942 m. priklausė Šiaulių buriotojų klubui. Jis buriavo „FIN“ klasės jachtą, kurią nebuvo taip jau lengva valdyti, ypač kai nėra jūrinių brizų. Už savo pasiekimus buriavime net buvo išrinktas kandidatu į Lietuvos rinktinę dalyvauti „FIN“ klasės jachtų lenktynėse Tokijo olimpinėse žaidynėse, bet šiai olimpiadai įvykti sutrukdė karas.

Martynas Brakas savo prisiminimuose rašė: „Su Olegu susipažinau Šiauliuose 1942 metais, kai iš Klaipėdos atsivežiau olimpinių jolių, t. y. mažų buriavimo laivelį, kurie idealiai tiko buriuoti Lietuvos ežeruose, tarp jų ir Rėkyvos prie Šiaulių. Pradėjom steigti Šiauliuose buriotojų klubą ir pritraukti buriavimo entuziastų. Nors buriavimo sportas Šiauliuose buvo naujovė, greit susidarė gražus būrys jaunuolių, iš kurių Truchanas nuo pat pirmos dienos išsiskyrė kaip vienas geriausių tos naujovės entuziastų, sakyčiau net, kad jis buvo pats geriausias iš visų: visad pirmas, kur reikėjo griebtis darbo ir iniciatyvos. Kas vasarą rengdavom lenktynes, ir Olegas visad gebėjo pirmas gauti laimėjimo prizų. O. Truchanas visada buvo rimtas, kuklus ir nemėgstas „didelių žodžių“. Bet jis vienas iš tų

jaunuolių, kuriuos atsimenu geriausiai, iš gana skaitlingo šiauliečių buriuotojų būrio. Olegą į buriavimą traukė, kaip supratau, ne tik to sporto naujoviškumas, bet ypač ir jo romantiškoji pusė, galėjimas rungtis su gamtos jėgomis ir stichijomis, pamatyti tolimus ir viliojančius kraštus.“

1942 m. bebaigiant gimnaziją, Šiauliuose šeimininkavo vokiečių armija. Naktimis kaukdavo sirenos – taip buvo skelbiami oro pavojai. Vokiečiai suiminėdavo, gaudydavo jaunimą išvežti į darbus, žiauriai elgėsi su žydais. Olegas išitraukė į pagrindinį darbą, kartu su draugais kūrė ir platino antifašistinius atsišaukimus.

Kai Lietuvą okupavo sovietai, jis buvo priverstas palikti Lietuvą. Kaip ir daugelį to meto lietuvių, neramino artėjanti fronto linija ir puolanti Raudonoji armija. 1944 m. rudenį Olegas kartu su draugais pasitraukė į Vakarų. Iš pradžių jie dar pabandė pasipriešinti sovietų armijai Sedoje, bet nepavykus to padaryti, emigravo į Vokietiją.

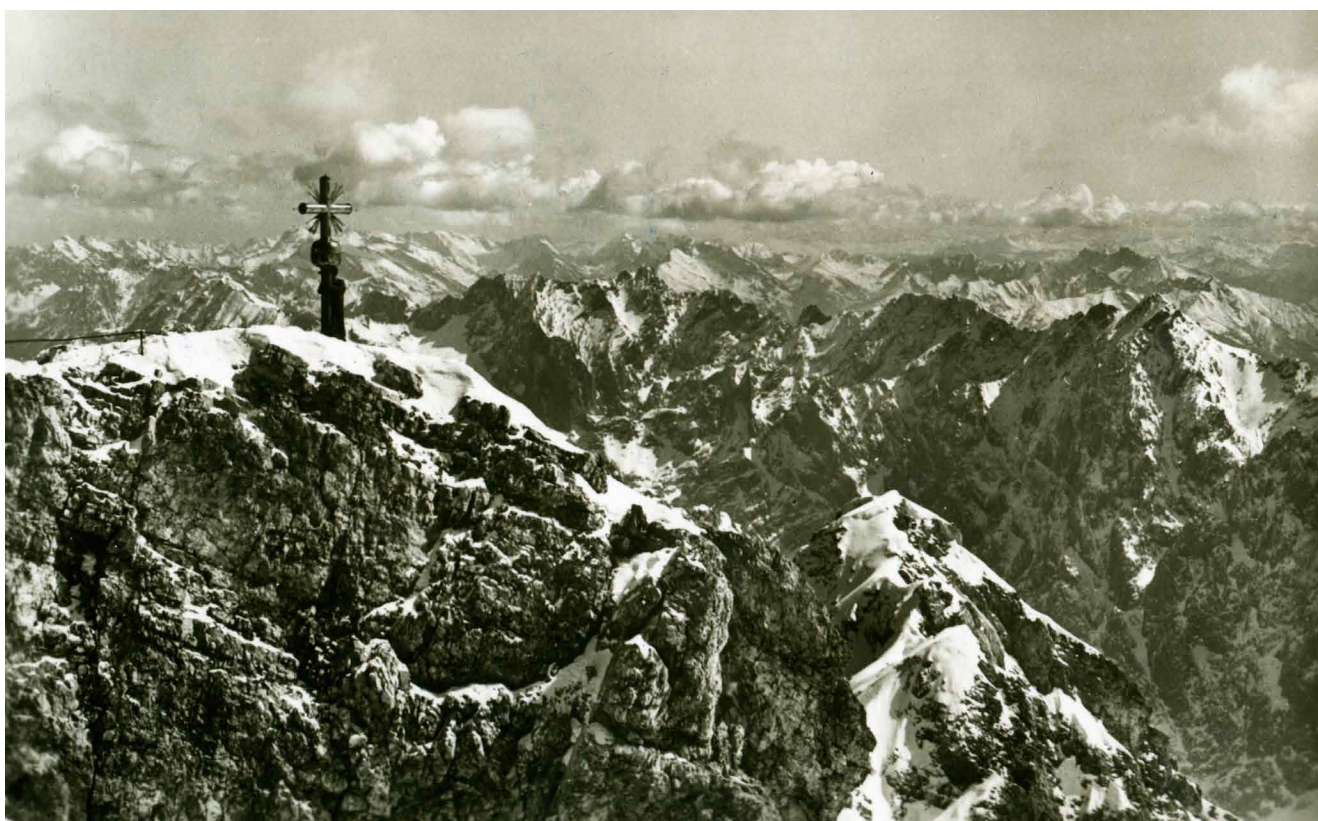
Karas perskyrė Truchanų šeimą. 1944 m. liepos viduryje tėvai ir sesuo Nina paliko Šiaulius. Perėję sieną, iš pradžių jie gyveno Vokietijos mieste Bamberge, paskui kuriam laikui apsistojo miestelyje netoli Drezdeno, kur dirbo daržininkystėje. Tų pačių metų spalio mėnesį čia atvykęs Olegas įsidarbino metalo fabrike. Jis bendravo su kitais lietuviais, daug sportavo, rengdavo iškylas po apylinkes.

Karo pabaigą Truchanų šeima sutiko tame pačiame Bamberge. Kadangi už 25 km į rytus nuo Bambergo stovėjo sovietų kariuomenė, Olegas nenorėjo pasilikti tokioje nemalonioje kaimynystėje ir nutarė išvykti gyventi kur nors kitur. Jis norėjo įgyti aukštąjį išsilavinimą ir specialybę, nes be jos gyventi svetimame krašte ir planuoti savo ateitį buvo labai sunku. Sužinojęs, kad Miunchene įkurtas UNRRA remiamas universitetas, į kurį buvo priimami jaunuoliai iš sovietų okupuotų šalių, jis padavė prašymą ir buvo priimtas į Teisės fakultetą.

Nuo 1946 m. pavasario Olegas pradėjo savo studijas Miunchene. Apsigyveno netoli universiteto, nuomojo butą iš vienos pagyvenusios bavarų šeimos. Gyvenimo sąlygos buvo nelengvos: mieste trūko maisto produktų, jautėsi nuolat alkanas. Pabėgėlius maitino JAV armija ir tarptautinės organizacijos, rėmė ir tarptautinė pabėgėlių organizacija PCIRO. Buvo įkurta perkeltųjų asmenų (DP) stovykla. Čia ir vėl sutiko lietuvių.

Miunchene Olegas pamėgo kalnų žygius ir rimtai susidomėjo fotografavimu. Apie savo pažintį ir kartu praleistą laiką Algirdas Nakas savo prisiminimų knygoje

„Olego Truchano pasaulis“ rašė: „Sutikau Olegą 1946 m. Miunchene, UNRRA universitete. Mūsų polėkiai sutapo. Abu priklausėme Miuncheno vandens sporto klubui. Abu mėgome riziką, plaukiodavome po sraunią, pilną mažų krioklių, Izaro upę. Toks mūsų plaukiojimas buvo gana pavojingas, tad pritraukdavome nemažai žiūrovų, smalsuolių. Tai mums patikdavo ir dažnai pakartodavome savo puskilometrinių plaukiojimą po Izaro upę. Mes kartu su juo įstojome į Bavarijos alpinistų sąjungą. Olegas dar ir aktyviai dalyvavo kalnų fotografų draugijoje. Fotografuodamas gamtą ir siekdamas preciziškumo bei tobulumo, jis buvo nepaprastai kantrus ir išradingas. Jau tada išryškėjo ir susiformavo jo, kaip gamtos gynėjo ir tyrinėtojo, fotomenininko ir keliautojo, neeilinė asmenybė. Aš asmeniškai esu dėkingas Olegui už tą dviejų metų laikotarpį man suteiktą galimybę jį pažinti, su juo bendrauti ir už galimybę iš jo surastų lobių, praturtėti. 1948 m. mūsų keliai išsiskyrė.“

Bavarijos Alpe 1946 m. Olego Truchano nuotr.

1947 m. UNRRA universitetas buvo uždarytas dėl sovietų diplomatų spaudimo. Olegas grįžo į Bambergo DP 6-ąją stovyklą. 1948 m. vasario mėnesį toji stovykla irgi buvo uždaryta ir dauguma lietuvių (apie 600 asmenų), tarp jų ir Olegas, perkelta į Garmišo-Partenkircheno (Garmisch-Partenkirchen) miestelį.

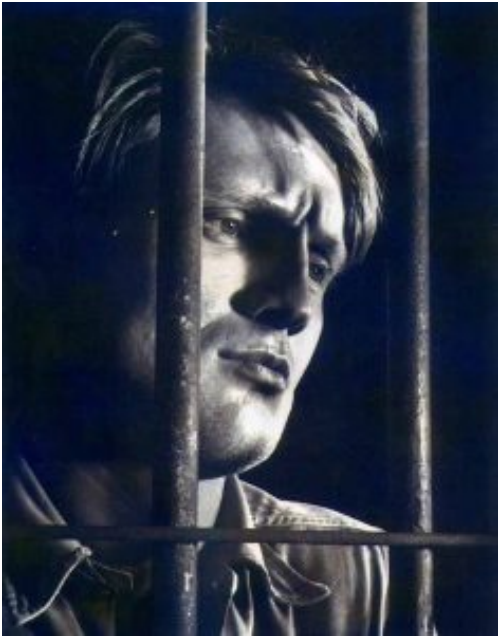
Gyvendamas Garmiše-Partenkirchene, Olegas keliaudavo po Bavarijos Alpės. Galėjo daugelį dienų vienas klaidžioti po kalnus ir miškus, nakvoti palapinėje, žliaugiant lietui leistis į tolimą žygį, kęsti badą ir nepriteklius. Fizinę jėgą ir tvirtą valią jis nuolatos savyje ugdė, tą perteikdavo ir savo draugams. Pamilęs Bavarijos kalnų grožį, pradėjo fotografuoti kraštovaizdį.

Garmišo-Partenkircheno DP stovykloje gyvenimas buvo monotoniškas, norėjosi veiklos, rimto užsiėmimo ir naujų iššūkių. 1947 m. pabaigoje atsirado galimybė išvažiuoti į kitus kraštus: pagaliau kai kurios valstybės, kurių pramonei reikėjo darbo jėgos, sutiko priimti karo pabėgėlius. Pirmieji lietuviai tremtiniai jau kėlėsi į Angliją, Belgiją, Kanadą ir JAV. 1948 m. pradžioje pasiekė žinia, kad Australijos komisija renka sveikus viengungius jaunuolius, kurie nori važiuoti dirbti ir gyventi į šią šalį. Pradžiugęs Olegas vienas pirmųjų užsirašė važiuoti dirbti į Australiją. 1948 m. rugpjūčio pabaigoje nuėjo į specialią medicininę komisiją ir jo sveikatos tyrimo anketoje buvo nurodyta: Olegas Truchanas pagal sveikatos būklę yra tinkamas ir gali vykti į Australiją.

1949 m. sausį laivu „Nea Hellas“ būsimas garsus lietuvių keliautojas paliko Europos žemyną. Laive, be lietuvių, dar buvo estai, latviai, lenkai, ukrainiečiai ir kitų šalių atstovai. Po mėnesį trukusios kelionės buvo pasiektas Melburno uostas. Iš čia pabėgėliai buvo nukreipti į Bonegilos miestelį ir apgyvendinti emigrantų registracijos stovykloje.

Olegas Truchanas ir Bonegiloje nuo pat pirmųjų dienų įsijungė į stovyklos kultūrinį ir sportinį gyvenimą, prisidėjo prie tautinio meno parodos organizavimo. Jau laive pramokęs anglų kalbos, nors ir sudėtinga vietinė tarmė, lengvai susišnekėdavo.

Tačiau šiame miestelyje ilgai neužsibuvo. Kai kuriems lietuviams buvo leista pasirinkti: vykti į Kvinslandą kirsti cukrašvendrių arba į Tasmaniją dirbti darbininkais *Zinc Works* korporacijoje. O. Truchanas pasirinko Tasmaniją ir gavo nukreipimą dvejiems metams dirbti Risdono cinko kompanijoje *Electrolytic Zinc Company* Hobarte. Atidirbęs pagal kontraktą privalomą laiką, išvyko į Tasmanijos sostinę Hobartą.

„Nuteistasis“. Aleksandro
Kantvilo nuotr. 1951 m.

Nuo 1951 m. pradžios iki 1971 m. gruodžio O. Truchanas dirbo inžinieriumi HEC (*The Hydro-Electric commission*), įsikūrusioje Hobarte. Tasmanija tapo antraisiais namais, nes nebuvo įmanoma grįžti į okupuotą Lietuvą.

1954 m. keliautojų klube jis susipažino su dvidešimt penkerių metų mergina Melva Janet (Stock), vietine australiete, ir kitais metais Launčestone jie sukūrė šeimą, susilaukė trijų vaikų: dukrų Anitos ir Rimos bei sūnaus Nicholo. Buvo rūpestingas vyras ir vaikų tėvas. Sugebėdamas savo darbu išlaikyti šeimą, pats savo rankomis pasistatė Hobarte namą, aplink kurį pasodino daugiau nei 200 rūšių medžių ir krūmų.

Namuose buvo įsirengęs fotolaboratoriją, turėjo sukaupęs daug knygų, fotografijų, skaidrių, kurias padarė tyrinėdamas Tasmaniją. Visi šie daiktai, įskaitant jo neįkainojamą spalvotų skaidrių kolekciją, žuvo per juodojo antradienio gaisrą 1967 m. Šis vidurvasario vėjų išdžiovinto miško gaisras sunaikino daug namų Hobarte ir jo apylinkėse. Truchanai neteko namų. Sudegė viskas – knygos, laivų modeliai, rankraščiai, per penkiolika metų užgyventas šeimos turtas.

Netekęs Lietuvos, bet jausdamas jai ir jos gamtai didelę meilę, garsus keliautojas Olegas Truchanas perkėlė savo jausmus į Tasmaniją. Šis žmogus turėjo tokią stiprią dvasinę jėgą ir galią, kad galėjo perteikti savo įsitikinimus minioms. Ir taip atsitiko, kad būtent šis lietuvis atskleidė australams jų šalies grožį, išmokė jį mylėti ir už jį kovoti. O kovoti teko dėl daug ko: dėl Pederio ežero, Gordono ir

Franklino upių, šimtamečių pušų miškų ir slėnių, kuriems grėsė užtvindymas arba išnaikinimas.

Gyvendamas Hobarte, Olegas Truchanas tiek vietos lietuvių, tiek australų buvo laikomas lietuviu. Tasmanijos lietuvių bendruomenė didžiavosi jo pasiekimais. Apie jo svarbų vaidmenį liudija ir Australijos lietuvių metraštis, išleistas 1961 m. Sidnėjuje. Šio metraščio skyrelyje „Lietuviai Hobarte“ rašoma: „Kultūrinį gyvenimą pajavairino O. Truchanas, suruošdamas kelias paskaitas ir rodydamas spalvotus paveikslus iš savo kelionių po Tasmanijos miškus. O. Truchanas yra žinomas Tasmanijos keliautojas, alpinistas ir fotografas mėgėjas. Jis gražiai pagarsino lietuvių vardą savo tyrinėjimais dar žmogaus kojos nemačiusiose vietose – garsiuose Tasmanijos pietvakariuose.“

Truchanas keliavo po neapgyvendintas, daug kur iš viso žmogaus nemačiusias vietas salos Vakaruose, susižavėjo pietvakarine Tasmanijos dalimi, pasižyminčia stačiais kalnais, apaugusiais nepereinamais miškais, atšiauriais vakariniais vėjais ir lietingu klimatu. Ši laukinė salos dalis žmogui buvo beveik nepažįstama. Svarbiausias kelionių tikslas buvo tyrinėjimas, o kitas jo noras buvo būti fiziškai stipriam, nes jautėsi pats už save atsakingas.

Jis buvo vienas pirmųjų lietuvių alpinistų, pradėjęs kopimti į aukščiausias Tasmanijos kalnų viršūnes. 1952 m. jam pavyko vienam įkopti į Federacijos viršukalnę. Jis įveikė labai sudėtingą maršrutą su 70 svarų sveriančia kuprine, didelę žygio dalį keliaudamas per krūmokšnius ir brūzgynus be ypatingų kalnų kopimo priemonių, apsiginklavęs tik fotoaparatu. Kelionės metu teko kentėti alkį ir didelius fizinius krūvius, šaltį ir drėgmę. Žygis truko 28 dienas, buvo padaryta daug puikių fotografijų, kurias vėliau panaudojo savo viešose paskaitose Hobarte ir Launčestone.

Šis įkopimas buvo vienas iš jo kaip keliautojo triumfų. Vėliau jis su draugu leidosi į žygį, kurio tikslas buvo surasti naujų, lengvesnių kelių kalnų tyrinėjimui. Užduotį jie įvykdė, tačiau grįžtančius užklupo audra ir tik per plauką pavyko išlikti gyviems. Draugas buvo jau be sąmonės, bet O. Truchanui pavyko save ir draugą išgelbėti. Šis nelengvas išbandymas jo neatbaidė, o tik užgrūdino naujiems iššūkiams.

Pamėgtas vietoves jis lankydavo pakartotinai. Penkerius metus su šeima savaitgalius praleisdavo prie garsaus Pederio ežero – apkeliavo jį iš visų pusių

kelias dešimtis kartų - mėgdavo plaukioti, fotografuoti. Irstydamasis savo pasigaminta kanoja, kuri buvo padaryta iš metalo karkaso, aptraukta brezentu ir pritaikyta nešti ant pečių, jis ištyrė Gordono upės baseiną. Įvairiais metų laikais keliaudamas po Tasmanijos salą, susipažino su svarbiausiais vandens telkiniais, išvaikščiojo jų vingius ir krantus, plaukdamas su baidare išstudijavo visus slenksčius ir verpetus, uolas ir akmenis.

Savo svarbius tyrinėjimų duomenimis pateikdavo šalies ministerijoms, įvairiems valstybiniams komitetams ir įstaigoms. Vieši ekspedicijose darytų skaidrių demonstravimai sutraukdavo vis didesnes auditorijas. Pasakodamas apie kokį nors aplankytą ežerą, upę, kalną, slėnį, mišką ar jūros pakrantę, prisimindavo ten išgyventus išpūdžius, patirtus nuotykius, pasidalindavo savo stebėjimais ir tyrinėjimais, atliktais tokiose vietose, kur kojos nebuvo įkėlęs joks kitas salos gyventojas. Žmonės, klausydami lietuvių pasakojimų, žavėjosi savita ir nepakartojama Tasmanija, kuri savo kontūrais panaši į Lietuvą.

Po sėkmingų ekspedicijų upėse O. Truchanas prisijungė prie keliautojų grupės „Nuotykių stovykla“, jaunimą mokė buriavimo ir kanojų konstravimo. Jis pasistatė nuosavą jachtą ir plaukiojo Dervento upėje. Šią jachtą pasidarė pagal gerai žinomą europietišką „Fin“ klasės modelį, panašų į tą, su kuriuo dalyvaudavo lenktynėse Lietuvoje, Rėkyvos ežere. Hobarto lenktynėse jis dalyvavo be konkurencijos, kadangi kitos „Fin“ klasės jachtos nebuvo. Vis tikėjosi, kad gal atsiras kokie nors entuziastai, pastatys tokios pat klasės jachtą ir jis galės varžytis. Deja, taip neatsitiko ir jis nustojo dalyvauti buriavimo lenktynėse.

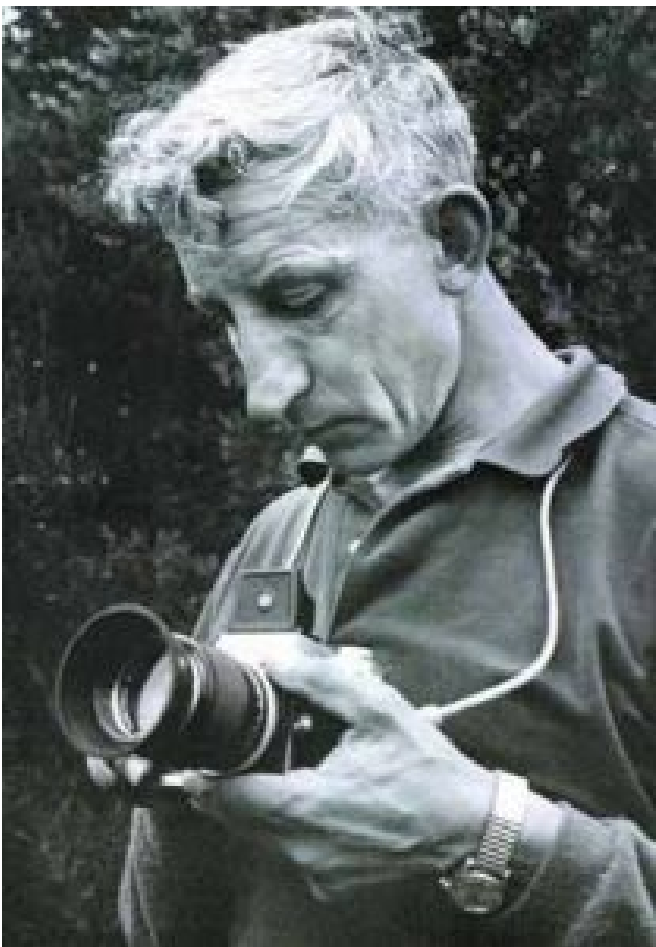
1958 m. O. Truchanas vienas kanoja perplaukė visą Gordono upę - nuo jos ištakų iki pat žiočių. Tasmanijos gyventojai iki šiol pasakoja apie legendinį lietuvių žygį, kuris buvo pradėtas plaukiant Gyvatyne vadinamu didžiuoju upokšniu. Kanojai teko vikriai sukintėti upės verpetuose, kristi nuo slenksčių kelis metrus žemyn - keliautojas patyrė daug pavojų. Beveik savaitę jis taip plaukė, nepaisydamas kasdienio labai stipraus lietaus ir įvairių upės kliūčių, tykančių leidžiantis žemyn upe baltojo žmogaus dar nelankytose vietose. Laimei, jo savadarbė kanoja buvo sudedama ir nešiojama: taip pavyko įveikti klastingiausius upės slenksčius ir akmenis. O. Truchanas įrodė, kad įmanoma vienam kanoja perplaukti Gordono upę - iki tol visi manė, kad ji neįveikiama. Be abejo, buvo padarytos maršrutą patvirtinančios nuotraukos.

O. Truchanas plaukia Gordono upe. Iš Melvos Truchanas archyvo

Gamtoje O. Truchanas matė tvarką, grožį ir prasmę. Žmogaus ir gamtos harmoningas santykis, jo manymu, buvo vienintelė vertybė šių dienų žmogui, stovinčiam ant ekologinės katastrofos bedugnės krašto. Jis negalėjo suvokti tos beprotybės, kai naikinama gamta, tikėjo, kad gamtos apsaugoje neturi būti vietos tiems, kurie nori „žaisti politikus“. Jis ir kiti jo bendraminčiai atrado save kovodami taikiu būdu, siekdami apsaugoti gamtos palikimą ateinančioms kartoms. Savo paskaitas jis dažnai baigdavo mintimi: „Labai svarbu, kad susirūpintume nacionalinių parkų likimu ir natūralios gamtos likučių išsaugojimu. Šis rūpestis turėtų tapti visos tautos reikalu. Tasmanija galėtų tapti gražesnė tą dieną, kai mes ją paliksime, negu tada, kada mes atėjome. Juk nežinome, ko reikės tiems, kurie čia gyvens po mūsų. Ar neturėtume mes pakeisti savo nuomonės apie žmogaus paskirtį šioje žemėje, imtis tvarkytojo ir globėjo, bet ne užkariautojo pareigos. Pareigos žmogaus, harmoningai besiilsinčio gamtoje. Tada atrastume pasaulį ir gražesnę, ir malonesnę.“

Truchanas ne tik nuotraukose išsaugojo nykstantį pasaulį, bet ir kiekvieną dieną kovojo, kad išliktų unikalūs Tasmanijos gamtos kampeliai. 1963 m. Tasmanijos Hidroelektrinės komisija paskelbė planus užtvindyti Pederio ežerą ir pastatyti dar vieną galingą hidroelektrinę. Šios kompanijos savivalei pasipriešino Tasmanijos visuomenė. Pederio ežeras turėjo ne tik nuostabų paplūdimį bet ir unikalią vandens gyvūniją ir augaliją. Jo krantus supo miškai, reti medžiai ir augalai. O. Truchanas tam labai pasipriešino, stodamas į nelygią kovą už Pederio ežero išsaugojimą, prisijungė prie aktyvistų grupės pasiūlymo skelbti peticijas, deklaracijas ir spaudos atsišaukimus, pristatyti viešas iliustruotas paskaitas. Nors O. Truchanas dirbo *Hydro Electric Commission* kompanijai, Pederio ežero išsaugojimas tapo jo asmeniniu tikslu. Jis ne kartą demonstravo audiovizualinę medžiagą „Unikalūs Tasmanijos pietvakariai“. Dar prieš užtvindant ežerą, jis žinojo, kad kita HEC kompanijos darbotvarkeje numatyta zona yra pati Gordono upė, pažymėta Žemutinio Gordono energetikos išvystymo schemoje.

O. Truchanas apie 1965 m. Normano Lairdo nuotr.

Fotografija ypatinga tuo, kad ja galima labai įtaigiai perteikti tai, ko niekada nesuvoksime perskaitę šimtus straipsnių ar išgirdę gausybę pasakojimų. Žvelgdami į fotografijas galime geriau suvokti ir mus supantį pasaulį, ir gamtos gležnumą ir trapumą, ir jos pažeidžiamumą. Kaip HEC darbuotojas, O. Truchanas negalėjo viešai žodžiais išreikšti savo jausmų dėl naikinamo Pederio ežero. Jis tai galėjo padaryti tik fotografuodamas ir sustabdytais vaizdais bei parinkta prie jų muzika perteikti pamatytą grožį. Jau vien šių skaidrių parodymas buvo neabejotinos drąsos veiksmas, tačiau jis dar ir pademonstravo atskirų vaizdų galią, ne vien todėl, kad jie padeda labiau įsiminti, bet ir todėl, kad juos galima iškreipti mažiau nei žodžius.

Gautas pelnas iš paskaitų visados buvo skiriamas kokiam nors šelpimui ar labdarai. Į paskaitas žmonės verždavosi, stovėdavo prie durų atėję gal porą valandų anksčiau ir ne visi galėdavo pakliūti. Salės visados būdavo sausakimšos. Jis mokėjo labai įdomiai, jautriai kalbėti, kartais su humoru, žodžiais nupasakodamas tai, ko negalėjo nufotografuoti. O. Truchano vardas plačiai sklido ne tik Tasmanijoje, bet ir visame Australijos žemyne. Gamtos mylėtojai, keliautojai, fotografai, buriuotojai, geografs netruko pastebėti, kad šis žmogus gali papasakoti apie jų kraštą daugiau negu kas nors kitas.

1968 m. sunkiai prieinamose Tasmanijos salos *Huon Pine* (paprastojo drėksnio) pušų kirtimuose pasirodė mašinų vilkstinės, miško kirtėjai ir malūnsparniai įsikeldavo į paskutinius miškus. Kol O. Truchanas nesusirūpino, Tasmanijoje buvo kertamos tūkstantmetės pušys. Gamtosaugininkui teko daug paplušėti, kol įtikino pušis dėl brangios medienos kertančius tasmanus, jog šiuos unikalius medžius reikia saugoti. Lietuvos iniciatyva nuo iškirtimo pavyko išgelbėti paskutinį tokį mišką prie Denisono upės. Jo pastangomis valstybė nustatė, kad 1000 akrų karališkos žemės taptų Denisono upės kraštovaizdžio rezervatu.

Truchanas buvo išrinktas Tasmanijos gamtos apsaugos valdybos komiteto nariu, taip pat buvo Tasmanijos gamtos rezervatų apsaugos tarybos, keliautojų ir tyrinėtojų draugijų narys, pasižymėjo žmonių gelbėjimo ekspedicijose, gamtos išsaugojimo akcijose. Šalia pastovaus darbo, buvo Australijos keliautojų, tyrinėtojų ir gamtininkų draugijų narys, Gyvybės gelbėjimo sąjungos narys ir aktyviai dalyvavo buriuotojų ir slidininkų klubų organizuojamose varžybose. Jis buvo paskirtas dėstyti gamtosaugos dalyką Hobarto kolegijoje ir su nekantrumu laukė tos dienos, kada galės dalytis su mokiniais savo žiniomis ir patirtimi. Jo paties sudaryti garsiniai skaidrių filmai „Žiema“, „Pedder“ bei knyga „The world

of Olegas Truchanas“ buvo įtraukti į Pietų Australijos valstijos gimnazijų programas.

Truchanas buvo žinomas savo visuomenine ir gamtosaugine veikla, jo darbas siejosi su jaunimo auklėjimu ir švietimu. Jis išvažinėjo visą Tasmaniją, skaitydamas paskaitas mokyklose, patardamas instruktoriams ir mokytojams, pagarsėjo savo sumanumu ekspedicijose ir kelionėse.

Gavęs lėšų jis planavo paruošti fotografijų albumą apie Gordono upę. Jis jautė pareigą pakartoti savo kelionę kanoja Gordono upe iš Pederio ežero į Makvairo uostą, pabandyti atkurti užrašus. Tačiau to jam nebepavyko padaryti.

Tasmanija. O. Truchano nuotr.

1972 m. sausį (Australijoje tai vidurvasaris) O. Truchanas iškeliavo. Šįkart drauge

plaukė jaunas speleologas Kevinas Kiernanas. Išlaipinęs Keviną, jis irklavo į kitą upės krantą, norėdamas nufotografuoti retą augalą ir perkelti visą savo mantą per didelį rąstą, kybantį virš krioklio. Padėjus koją ant žemės, nevaldoma kanoja susvirduliavo, O. Truchanas paslydo ant kaip stiklas nugludinto akmens ir tuoj pat pranyko vandens pursluose. Upės srovė įtraukė gilyn ir prispaudė prie paskendusio medžio, todėl jis nebegalėjo iškilti. Krante buvęs bendražygis šoko į upę gelbėti, bet nerado. Tada apieškojo krantą. Kevinas buvo tikras, kad toks geras plaukikas išplauks, deja... Tik po trijų dienų, užtvenkus upę virš nelaimės vietos ir nyslūgus vandeniui, kūną rado. Artimųjų valia, palaikai buvo kremuoti, o pelenai išbarstyti virš Gordono upės.

Anuomet O. Truchano tragiška mirtis sukrėtė ir giliai sujaudino ne tik Tasmanijos, bet ir visos Australijos gyventojus. Apie tai buvo daug rašyta įvairių kraštų spaudoje. Šis legendinis lietuvis savo darbais ir žygiais pastatė sau paminklą. Ne iš akmens – jo vardas liko žmonių atmintyje, juo buvo pavadinti kalnai, gamtos draustiniai, keliautojų ir alpinistų nameliai, skautų stovyklos. Šis vardas tapo vienu iš simbolių kovojant už ekologinės pusiausvyros, žmogaus ir gamtos harmonijos išsaugojimą.

Maxas Angus pabrėžė, kad šis žmogus savyje turėjo sukaupęs gimtojo krašto kultūrą, išugdytą daugybės šimtmečių: „Jo išmintis siekė taip toli, kad piršosi mintis – jis šioje žemėje anksčiau buvo gyvenęs. Pagal O. Truchano asmenyje susikaupusias fizines, moralines, protines ir dvasines galias, jis buvo tinkamas žmogus, tinkamu laiku ir tinkamoje vietoje. Tai, ką jis savo galvosena ir veikla gamtos apsaugos srityje mums padovanojo – liks mums amžinai.“

Žinomas lietuvių alpinistas Vladas Vitkauskas rašė: „Daug svarbesnį, supratimo, tiltą tarp gamtos ir žmonių nutiesė Tasmanijoje gyvenęs lietuvis Olegas Truchanas.“ Tai buvo ir tiltas, jungiantis dvi šalis: Australiją ir Lietuvą.

Straipsnis spausdintas žurnalo „Pasaulio lietuvis“ 2018 m. gegužės (5/567) ir birželio-liepos (6-7/568) numeriuose.

Mielai pasidalysime žurnale skelbiamais tekstais ir nuotraukomis, tik prašome nurodyti informacijos šaltinį ir autorius.

SPAUDOS,
RADIJO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

